

Lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalvelujen ja oppilashuollon vahvistaminen 2021

HAL 17.05.2021 § 137
274/00.02.01/2021

Valmistelija

Toimialuejohtaja Andreas Blanco Sequeiros

Oppilashuollon vahvistaminen

Soiten jäsenkuntien sivistysjohto on esittänyt Perheiden palvelujen toimialuejohtaja Andreas Blanco Sequeirokselle vakavan huolestumisensa Soiten oppilashuollosta koskien Soiten koulu-lääkäriresurssin riittämättömyyttä ja satunnaisuutta. Soiten aikana koulun rehtori ei ole käytännössä usein tiennyt saati tavannut koulunsa koululääkärinä. Täysin selvää koululääkärin nimi ei ole ollut koulun kouluterveydenhoitajallekaan.

Soiten aloittaessa lasten ja nuorten perusterveydenhuollon ydin eli neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto linjattiin tapahtuvaksi Perheiden palveluiden toimialueella, jonne linjattiin lähes kaikki lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnatut sosiaali- ja terveyspalvelut. Tuolloin ainoastaan lasten ja nuorten kuntoutus sekä neuvola-, koulu- ja nuorisolääkäriresurssi jäivät hallinnoitavaksi toisille toimialueille. Näitä molempia on Soiten aikana pyritty toiminnallisesti integroimaan tiiviksi osaksi lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattuja sosiaali- ja terveyspalveluita. Tämä toiminnallinen integrointi ei ole toteutunut lasten ja lapsiperheiden kannalta toivotulla ja suunnitellulla tavalla. Lasten ja nuorten kuntoutuksen osalta toiminnallista yhteistyötä on pystytty viime vuodet syventämään ja tiivistämään. Merkittävin neuvola, koulu- ja opiskeluhuollon lääkäriresurssia heikentävä asia on ollut niukkuus lääkäriavokanssien määrästä ja lääkäreistä. Terveiden ja sairaanhoidon toimialueen vastaanottopalvelut on pyrkinyt tasaamaan Soiten niukkaa lääkäriavokanssi- ja lääkärimäärää kaikkiin perusterveydenhuollon palveluihin.

Neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon on Soiten aikana suuntautunut 6-7 lääkärin vuosityöpanos, vaikka Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta edellyttää Soiten alueella neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon 12 lääkärin vuosityöpanoksen. Terveiden ja sairaanhoidon toimialueen vastaanottopalvelut ei ole kyennyt toimittamaan neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon tarvittavaa lääkärimäärää. Perheiden palvelut toimialue on korjannut tilannetta siten, että lasten erityispalveluista (lastenpsykiatria ja lastentaudit) on 2018 ja 2019 siirretty ns. perhekeskuslääkäreiksi (perusterveydenhuollon neuvola-, koulu- ja nuorisolääkäreiksi) kaksi lääkäriavokanssia. Tämän lisäksi lastentaudit on toimittanut lastenneuvolaan n. 0,5 lastenlääkärin vuosityöpanoksen.

Soiten sisällä on käyty keskustelua ja neuvotteluja vuodesta 2018 alkaen Terveiden ja sairaanhoidon toimialueen vastaanotto- palveluiden hallinnoimien perusterveydenhuollon lääkäriavustajien suuntaamista neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon Perheiden palveluiden ja Soiten vuosittaisten talous- ja toimintasuunnitelmien mukaisesti. Alkuvuoden 2021 aikana on saavutettu toimialueiden välillä yhteisymmärrys siitä, että kaksi vastaanotto- palveluiden hallinnoimaa lääkäriavustajaa avataan 2021 hakuun ns. perhekeskuslääkäreiksi. Lastentaudit siirtää lisäksi 2021 aikana 1-2 lääkäriavustajaa perhekeskuslääkäriavustajiksi.

Perhekeskuslääkärit tekevät valtaosan työstään neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa, muodostavat perhekeskuslääkärien tiimin ja heidän työnkuvaansa linjaa Perhekeskuspalveluiden ylilääkäri Teemu Parpala. Tämä oppilashuollon vahvistaminen tapahtuu kustannusneutraalisti Soiten jäsenkuntien kannalta. Vahvistamisen myötä Soiten jäsenkuntien jokaisen koulun rehtori tietää oman koulunsa koululääkäriä nimeltä, koululääkäri osallistuu säännöllisesti vastuulle nimettyjen koulujen oppilashuoltoon ja tarvittaessa koulujen pedagogiseen verkostotyöhön.

Lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalvelujen vahvistaminen

Mielenterveyden häiriöistä kärsii jopa n. 20 % nuorista. Useimmiten häiriö on lievä, vain vähäistä toimintakyvyn häiriötä aiheuttava. Hoitamattomana häiriöillä on taipumus uusiutua ja hankaloitua. Varhainen hoito yhdistyy parempaan ennusteeseen. Soitessa ei ole koskaan ollut kattavasti toimivia lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluita. Näitä tehtäviä suoritetaan osin kouluterveydenhuollossa ja osin perheneuvoloissa. Perustason mielenterveyspalvelujen olemattomuus heijastuu siten, että perusterveydenhuollon rakenteiden puuttuessa usein perusterveydenhuollon ratkaisu lapsen ja nuoren mielenterveysongelmaan on ollut lähete erikoissairaanhoidon. Erityisesti nuorispsykiatrian lähetemäärät ovat kasvaneet vuosittain usean vuoden ajan.

Perheneuvoloihin osin saavutaan erikoissairaanhoidon (lastenpsykiatria, nuorisopsykiatria, lastentaudit) ohjaamana, osin perusterveydenhuollon vastaanottopalveluiden ohjaamana, osin oppilashuollon ohjaamana ja osin lapsiperheiden palveluohjauksen ohjaamana. Perheneuvoloiden henkilöstöresurssi on riittämätön palvelujen kysyntään nähden. Pula on osin vakansseista ja työntekijöistä. Perheneuvoloissa on jouduttu turvautumaan henkilöstöresurssin ostopalveluihin (psykologit), jotta kysyntään voidaan vastata. Kouluterveydenhuollossa on hyödynnetty Huolet hallintaan -ohjelmaa, joka on 1. suomenkielinen digitaalisessa muodossa oleva lasten ahdistuneisuuden hoitoon kehitetty hoito-ohjelma. Vuoden 2021 aikana terveydenhoitajien tehtäväkuvaa on laajennettu ns. IPC-menetelmäkoulutuksin. IPC-menetelmä on tutkitusti tehokkaaksi todettu kuuden tapaamiskerran lyhytinterventio nuorten lievään, enintään keskivaikeaan masennukseen.

Soitessa supistettiin kouluterveydenhuoltoa koronaepidemiaan varautumisen vuoksi keväällä 2020 kuukaudeksi n. 75% ja sen

jälkeen kuukaudeksi n. 50 %. Samanaikaisesti neuvolaa supistettiin siten, että vain raskaana olevien ja vauvojen lakisääteiset terveystarkastukset ja rokotukset priorisoitiin. Supistuksista kertynyttä hoitovelkaa on purettu kesä ja syksy 2020. Palveluista siirtynyttä henkilöstöresurssia ei kompensoitu täysimääräisesti. Hoitovelan purusta huolimatta vuonna 2020 kouluterveydenhuollossa ei ole esim. kyetty toteuttamaan valtaosaa mm. luokkatarkastuksista sekä neuvoloissa leikki-ikäisten neuvolatarkastuksia tehdään myöhässä ja osa on edelleen tekemättä. Neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on myös oltu nyt vuoden ajan ilman Soiten resurssikeskuksen sijaisia, josta on aiheutunut palveluihin 4-8 henkilötyövuoden vaje (terveydenhoitajien vuosi- ja sairauslomat). Näitä resurssikeskuksen sijaisia on vuonna 2021 käytetty osana Soiten koronarokotusten henkilökuntaa ja he eivät ole siirrettävissä takaisin vuoden 2021 aikana.

Soiten lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kokonaisuudessa koronaepidemian pitkittyminen on näkynyt palvelujen kysynnän kasvaessa erityisesti oppilashuollon ja perheneuvolan lääkäri- ja hoitajaresurssin riittämättömyytenä. Soiten lastenpäivystyksessä oli vielä vuonna 2020 n. yksi kiireellistä mielenterveyspalvelua tarvitseva nuori mutta vuoden 2021 aikana heitä on ollut lastenpäivystyksessä päivittäin jopa useita. Näiden lisäksi Soiten nuorisopsykiatrian lääkäriresurssi on merkittävästi heikentymässä kesän 2021 jälkeen.

Koronaepidemian aikana Valtioneuvosto on ohjannut ylimääräisiä valtionosuuksia mm. Soiten jäsenkunnille. Valtionosuuksien tarkoitus on ollut mm. vähentää koronaepidemian vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Kokkolan kaupunki on toteuttanut toimenpiteitä oppimisen tuen ja oppilaiden pärjäävyyden vahvistamiseksi. Mm. oppilashuoltoa on jo aiemmin vahvistettu perustamalla vuosittain 1-2 koulupsykologin vakanssia (tällä hetkellä 9 ja tavoite ohjeistuksen mukainen 13-14 koulupsykologia). Lisäksi Kokkolan kaupunki on yhteistyössä Soiten kanssa mukana ns. konsultoivassa tiimissä, jossa on 2 erityisopettajaa, psykiatrinen sairaanhoitaja ja koulunkäynninohjaaja vastaten Kokkolan suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen vuosiluokkien 1-6 tehostetun (384 kpl) ja erityisen tuen (63 kpl) oppilaista. Tämän ryhmän psykiatrisen sairaanhoitajan rahoitus on katsolla kesäkuussa 2021.

Perheiden palvelut esittää Soiten hallitukselle neljän määräaikaisen (1.8.2021 – 31.12.2022) psykiatrisen sairaanhoitajan vakanssin perustamista kouluterveydenhuoltoon. Nämä neljä psykiatrista sairaanhoitajaa jakautuisivat alustavasti siten, että 1 toimisi Kokkolan vuosiluokkiin 1-6, 1 toimisi Kokkolan vuosiluokkiin 7-9, 1 toimisi 2. asteen opetukseen ja 1 toimisi 50/50 Lestijokilaaksoon/ Perhonjokilaaksoon keskittyen. Tavoite on saada nuorisopsykiatrian lähetteet vuositasolla vähenemään vähintään 30%, mikä mm. estäisi nuorisopsykiatrian lääkäri- ja sairaanhoitajien lisäämisen kolmesta neljään vuonna 2022. Psykiatriset sairaanhoitajat toimivat yhteistyössä muun kouluterveydenhuollon, lastenpsykiatrian, nuorisopsykiatrian, lapsiperheiden sosiaalipalvelujen, lastensuojelun, Soiten jäsenkuntien pedagogisten työryhmien. Sairaalakoulun ja

perheneuvolan kesken. Määräaikaiset vakanssit toteutetaan kustannusneutraalisti neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstömenojen (sis. sijaiskulut) ja ostopalvelujen (Kokkola, Kruunupyy, Lestijokilaakso, Perhonjokilaakso) sisällä. Vuoden 2021 aikana em. menot ovat kehittymässä siten, että ne ovat ilman lisävakansseja menossa n. -220 000 euroa eli alle vuodelle 2021 budjetoidun. Vuoden 2020 tilinpäätöksessä em. menot ovat menneet n. -460 000 euroa alle vuodelle 2021 budjetoidun.

Oheisaineisto: Perhekeskuslääkärin rooli osana monialaisia verkostoja – nykytila ja tulevaisuus

Toimitusjohtajan esitys Hallitus hyväksyy, että:

1. Perheiden palvelut vahvistaa oppilashuoltoa ja lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluja keskittämällä 2 olemassaolevaa vastaanottopalveluiden ja 1-2 olemassaolevalla lastentautien lääkäriavakanssia siten, että se toteutuu kustannusneutraalisti eikä toiminnallinen muutos edellytä lisämäärärahan tarvetta tai kustannuskasvua vuodelle 2021.

2. Perheiden palvelut vahvistaa lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluja osana kouluterveydenhuoltoa 4 määräaikaisella (1.8.2021-31.12.2022) psykiatrisen sairaanhoitajan vakanssilla Soiten resurssiryhmän pankissa olevien vakanssien kautta. Vuoden 2021 osalta vahvistaminen tapahtuu kustannusneutraalisti eikä toiminnallinen muutos edellytä lisämäärärahan tarvetta tai kustannuskasvua. Vuoden 2022 osalta määräaikaiset vakanssit huomioidaan osana Soiten ja Perheiden palvelujen talous- ja toimintasuunnitelmaa 2022.

Päätös

Esitys hyväksyttiin yksimielisesti.

Merk. toimialuejohtaja Andreas Blanco Sequeiros esitteli asiaa kokouksessa.